

EN FRANSK ETNOGRAFISK SKILDRING FRA 1600-TALLET

Ved *Finn Gad*

Tidligere tiders opfattelse af fremmedartede forhold kan i mange tilfælde studeres med udbytte til skærpelse af den kritiske sans. Skipperskrøner, løbske „rejseberetninger“ og skrivepultsfantasier veksler med mere nøgterne skildringer. De sidste blev knap nok troet i samtiden, hvorimod de første gik i den gemene mand som varmt brød – jo mere fantastisk desto mere troværdig. „Den virkelige sandhed er altid utrolig,“ skriver Dostojefski i „De besatte“ og fortsætter „For at gøre sandheden sandsynlig må man absolut blande den med løgn. Det har menneskene altid gjort“

En nutid har dog haft held til at mane fortidens skrøner tilbage til det land Phantasia og givet de mere sandfærdige skildringer en vis æresoprejsning. Hvor arkæologien har kunnet verificere de mere nøgterne beretninger, har de til gengæld kunnet række etnografien en hjælpende hånd og fortælle om det, som arkæologien i følge sin natur er ude af stand til at vise.

Om grønlænderne taler fortidens kilder såre lidt. Det er faktisk først med Feykes Haan's og især Hans Egedes skildringer, at billedet af 1700-tallets grønlænder får et udseende, som støttes af det arkæologisk-etnografiske materiale og omvendt i høj grad belyser det. For de ældre tiders vedkommende er man langt fattigere.

De ældste, men meget kortfattede beskrivelser af grønlændere finder vi – foruden i den norrøne tradition om skrællingerne – hos fynboen Claudius Clavus Swart og Olaus Magnus (jvnf. Birket-Smith, MoG LXVI, p. 8 ff). Senere har man faktisk kun ganske få skildringer, nogle mere kortfattede end andre, enkelte mere systematiske end andre. Til dem kan føjes de beretninger, der låner deres stof fra de få, hvorfor man altså roligt kan se bort fra dem.

Til de få originale skildringer før Haan og Egede hører Frobishers, Davis', Lyschanders, Olearius' og dertil én, som vel må betegnes som anonym. Chr. Lund(t)s kortfattede beretning om Dannels rejse 1652–54 er næsten ikke værd at nævne i denne forbindelse. Det samme gælder Arngrim Vidalins håndskrevne beretning fra

1703, idet det knappe eskimologiske stof, der meddeles, væsentligst synes at være hentet fra Olearius¹.

Blandt de her nævnte beretninger må Frobisher's delvis udelades, da han vel sagtens har gjort de fleste af sine iagttagelser på Baffin Island (i 1924 mente Birket-Smith, MoG LXVI, p. 9, at det var Sydvestgrønland, Frobisher beskrev). Beretningen rummer imidlertid meget fælleseskimoisk stof. Der kan desuden også spores en svag forbindelse mellem Frobisher's beretning, der udkom 1578, og Davis', der blev trykt 1589. Man kan på den ene side ikke udelukke „litterære lån“ hos den sidste fra den første, på den anden side heller ikke udelukke de fælles træk på begge sider af strædet.

Lyschander – den gode præstemand og kongelige historiograf Claus Christophersøn – sad i Herfølge på Sjælland og digtede sine hamrende rytmer og spandt en ende om sine iagttagelser i København i forbindelse med fremvisningen af de 1605 og -06 røvede grønlændere og kædede dette sammen med, hvad han havde fået fortalt af de hjemkomne opdagelsesrejsende, Lindenov, Cunningham og Hall. Hans meget levende beretning kom på tryk i 1608.

Adam Olearius gjorde indgående studier, hvortil han fik hjælp af bartskāren Reinhold Horn, der havde været med Dannel på hans togt 1654. Denne bartskāer havde øjensynlig lært sig så meget grønlandsk, at han kunne påtage sig at tage vare på de fire grønlændere, man havde bortført fra Godthåbsegnen. Olearius gjorde desuden personlige iagttagelser og granskede lidt udi historien. Derigennem forsøgte han at give et så nogenlunde troværdigt billede af Grønland i fortid og samtid og af grønlænderne. Af de fire røvede grønlændere opholdt de tre kvinder sig en rum tid i nærheden af Gottorp-slot, hvor Olearius var „ansat“ (den mandlige grønlænder var død på rejsen fra Bergen til København). Sine studier nedfældede han i et kapitel i den anden udgave af bogen „Vermehrte neue Beschreibung der muscowitischen und persischen Reyse etc.“, Schleswig 1656.

Den i rækken sidstnævnte, anonyme skildring er en outsider i litteraturen om Grønland og grønlænderne, idet den egentlig slet ikke har dette til emne, men kun som et sidespring berører det. Det er vel derfor, at kun ganske få har bemærket beretningen. Birket-Smith benytter den i sin skildring af Egedesminde-distriktets etnografi (MoG LXVI, 1924) og henviser til den flere steder i teksten. Bobé omtaler den i forbindelse med skildringen af den nederlandske besejling af Davisstrædet i 1600-tallet (MoG LV, 1, p. 17 og noten hertil p. 40). Birket-Smiths henvisninger er i alle henseender korrekte. Bobé lader en Louis de Poncey være forfatteren til værket,

¹ „De Veteri et Nova GRonlandiâ DIATRIBE deq[ue] ijs Regionibus inveniendis consilium – – – Naschoviæ 1703 incoata“ I-III, Det kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml., 2883, 4°; III i forfatterens oversættelse til dansk: Gl. kgl. Saml. 2884 4°. En afskrift heraf findes i Nationalmuseets arkiv, og en defekt afskrift befinder sig i Deichmanske bibl., Oslo, under nr. 46.

hvis fulde titel er „Histoire naturelle et morale des îles Antilles de l'Amerique“, Rotterdam 1658. „Forfatterens“ navn skal være Louis de *Poincy*. Emnet er imidlertid ikke udtømt hermed. Ifølge Barbier et Billard: „Dictionnaire des ouvrages anonymes“ II, sp. 819 (Paris 1882), har forfatteren signeret det indledende dedikationsbrev med bogstaverne L. D. P., hvilket af „den lærde Abeille“² er udlagt som Louis de Poincy; dette siges at være nedfældet i en note i et eksemplar af bogen. Imidlertid siger samme „dictionnaire“, at pater Dutertre³ i sin „Histoire générale des îles St. Christophe, de la Guadeloupe, de la Martinique et autre de l'Amerique“ (Paris 1654) et sted skriver, at en vis Césaire de Rochefort har stjålet hans manuskript.

Denne Rochefort tillægger man i Michaud: „Biographie universelle ancienne et moderne“ XXXVI, p. 217 sp. 1, forfatterskabet til to etnografiske, geografisk deskriptive værker, hvoraf det ene er den ovennævnte „Histoire naturelle et morale des îles Antilles de l'Amerique“, men at han altså skal have udgivet dem under et pseudonym, Louis de Poincy. Dette navn leder man forgæves efter i de herværende håndbøger, så man kan ikke her få verificeret dette forhold.

Om Césaire de Rochefort († 1690) ved man imidlertid ikke så lidt. Han hørte til blandt datidens alsidigt orienterede skribenter, var retslærd og leksikograf, men beskæftigede sig yderligere i mund og pen med de religiøst-kirkelige modsætninger i samtiden, var såkaldt controversist. Hvorfor hans forfatterskab pludselig rummer to geografisk-etnografiske skrifter, siger hans biograf intet om. Interessen for kuriositeter var vakt i dette århundrede. Således er den danske lærde Ole Worm bekendt for sin store samling af alskens rariteter, hvoriblandt „enhjørningshorn“ og en kajak repræsenterende de grønlandske mærkværdigheder.

Bogen var tilsyneladende „populær“, blev flere gange genoptrykt og oversat til hollandsk og engelsk. Ingen af disse udgaver klarlægger imidlertid, hvem forfatteren er. Ud fra dennes personlighed kan man altså ikke nærmere belyse det kapitel i hans bog, hvor han helliger sig Vestgrønland og grønlænderne. Men det fremgår af selve teksten, at forfatteren er blevet så fanget af det nye og mærkelige, som han har fået fortalt, at han ikke kan lade være med at bringe det videre. Derfor må teksten hellere tale for sig selv. Den er i sig selv så interessant, at den bør kendes af en større kreds, hvorfor en del af kapitlet her bringes i oversættelse.

² „Le savant Abeille“, hvormed vel må menes abbed Gaspard Abeille (o. 1648–1718), som i kraft af de tragedier, han skrev og fik opført, og under stærk protektion fra hofkredse blev medlem af akademiet. Han var anset for at være i besiddelse af en omfattende viden, især på litterære felter.

³ Jean-Baptiste Dutertre (1610–1687), dominicaner. Han var forøvrigt en tid i den nederlandske søfarts tjeneste og var bl. a. i „Grønland“, hvormed på det tidspunkt må menes farvandene omkring Svalbard og Jan Mayen. Fra 1640 virkede han som missionær en årrække på de franske Antiller for senere at vende tilbage til Frankrig, hvor han døde i Calais.

Der er ikke tilstræbt nogen form for sproglig pastiche i oversættelsen. Modsætningsvis er der heller ikke foretaget nogen modernisering af teksten. Selve ordvalget og datidens noget besværlige udtryksmåde er fulgt, uden at der er anvendt 1600-tals danske vendinger, ord eller sætningsbygning. Der er kort sagt gjort et forsøg på at oversætte, hvad der står, og sådan som det står i originalen. Under teksten er der meddelt nogle kommentarer, der er indskrænket til det mindst mulige, dels til uddybning af visse oversættelsesvanskeligheder, især hvor oversættelsen har måttet fjerne sig temmelig langt fra forlægget af forståelsesmæssige grunde, dels til forklaring af enkelte forhold, dels endelig for at belyse det meddelte nærmere også med citater og henvisninger til andre, samtidige eller forudgående værker.

Skildringen af Grønland og grønlænderne i denne bog er koncentreret i kapitel 18. Dette kapitel begynder på værkets side 184 med en fortsættelse af forfatterens gennemgang af de forskellige atlantiske „havuhyrer“. Blandt dem nævner han *licorne de mer*, d. v. s. „hav-enhjørningen“. I det følgende giver han, hvad man vel kan regne for den første skildring af narhvalen, ledsaget af et kobberstik, der viser to „havuhyrer“, øverst et meget fantastisk væsen, nederst et yderst vellignende portræt af en narhval. Denne skildring har imidlertid ført ham temmelig langt bort fra Antillerne og nordpå i Atlanten, hvilket giver ham anledning til en „angenehm digression“, et forhåbentlig for læseren tiltalende sidespring, som side 188 nederst begynder (og derefter fortsættes) således:

„På samme tid, som vi fremdrog af vores samling denne historie om narhvalen for at offentliggøre den, vendte et skib fra Vlissingen, kommanderet af Nicolas Tunes⁴, og hvori hr. borgmester Lampsen, som nu er deputeret for sin provins i Generalstaterne, hr. Biens, hr. Sandra og andre købmænd i samme [p. 189] by har interesse, tilbage fra Davisstrædet og medbragte blandt andre sjældne ting flere udmærkede huder af disse Nordhavs-enhjørninger, hvorom vi lige har talt. Og lige så meget som meddelelser, man har sendt os angående denne rejse, kraftigt kan belyse det emne, vi behandler, tror vi, at den videbegærlige læser vil finde det godt, at vi forelægger ham dette nye i form af et sidespring, som vil blive ledsaget af samme nøjagtighed, hvormed den blev meddelt os.⁵

Kaptajnen, fra hvem vi har denne beretning, forlod Zeeland sidst på foråret 1656 med den hensigt at opdage nye handelsområder i de nordlige lande og kom i slut-

⁴ Således skrevet på fransk; men man aner bag udtalen et Tynnes eller Tønnes, hvorefter det muligvis kan dreje sig om en nordfrisisk eller måske sønderjysk hvalfangerkommandør. Det var ikke ualmindeligt, at folk fra de områder og endnu længere østpå tog tjeneste hos nederlandske redere. Omkring 1730 vil en gammel sømand helt fra Halland hævde, at han havde været med nederlænderne på Grønland i 1690'erne.

⁵ „— qui sera accompagnée de la même fidélité, avec laquelle elle nous a été communiquée“, hvilket vel vil sige, at beretningen vil blive givet videre nøjagtig, som den blev modtaget.

ningen af juni måned ind i Davisstrædet, hvor han sejlede ind i en flod, som begynder på 64 grader 10 minutter nordlig bredde, han sejlede lige til den 72., under hvilken det land, som vi skal beskrive, befinder sig.

Fra det øjeblik landets indbyggere, som var på fiskeri, blev skibet var, kom de for at undersøge det med deres små fartøjer, som er lavet til kun at bære en eneste person. De første, som havde vovet sig derhen, trak så mange efter sig, at de på kort tid udgjorde en eskorte på 70 af disse små både, og de forlod slet ikke dette fremmede skib, før det kastede anker på den bedst mulige ankerplads, hvor de med deres tilråb og tegn på velvilje, som man kan vente af en så lidet civiliseret nation, beviste det den overordentlige glæde, som de følte ved dets lykkelige ankomst. Disse små både er i den grad beundringsværdige, hvad enten man ser på dem for materialets skyld, eller man har opmærksomheden henvendt på den forunderlige kunsthåndværk, hvormed de er lavet, eller den uforlignelige dygtighed, hvormed de bliver ført, at de vel fortjener at have førstepladsen i den beskrivelse, som dette behagelige sidespring yder os.

De består af smalle træstykker, af hvilke hovedparten er flækket som tøndebånd. Disse træstykker er føjet – det ene til det andet – med stærke snore af gåsetarme, [p. 190] som holder dem på plads, og giver dem den form, som de skal have, for at de kan være egnet til den brug, hvortil de er bestemt. De er dækket udvendig med sælhundeskind, som er så ordentlig sammensyet og så omhyggeligt smurt ind med harpiks⁶ omkring sømmene, at vandet overhovedet ikke kan trænge ind i dem.

Disse små både er almindeligvis 15 à 16 fod lange⁷, og de kan på midten, hvor de er mest omfangsrige, have omkring 5 fod i omkreds. Det er også ud fra dette sted, at de bliver mindre og mindre, således at enderne spidser til, hvor de er forsynet med hvide benstykker eller skind af de enhjørninger, som vi lige har talt om. Foroven er de helt flade og dækket af de samme skind som resten, og underneden er de formet som bugen af en stor fisk, således at de er velegnede til at løbe på vandet. De har kun én åbning, som er lige midt i konstruktionen. Hele vejen rundt har den en ophøjet kant af hvalribben, og den er lavet i forhold til og størrelse som en mandskrop. Når de vilde, som har opfundet denne slags små fartøjer, vil betjene sig af dem, det være sig for at tage på fiskeri eller for at forlyste sig på havet, stikker de deres ben og lår gennem den [nævnte] åbning og sidder på deres bag, de snører

⁶ „– et si soigneusement enduites de *resine* à l'endroit des coutures.“ *Resine* betyder *harpiks*. Forfatteren har måttet anvende denne betegnelse, fordi han sikkert ikke har vidst, hvorledes han skulle benævne det tyktflydende, sejge fedtstof, han havde set anvendt og vel også følt på. Senere anvender han betegnelsen „mørkebrun gummi“ for dette ham ukendte animalske fedtstof, spæk, der ellers hedder *lard*.

⁷ Det er franske fod, som er 0,324 m (dansk fod: 0,314 m). 15–16 fr. fod vil altså være 4–5 m. Omkredsen på midten: omkring 5 fod, der nævnes senere, er således godt 1½ m. Det svarer ganske godt til normale kajakmål.

den *casaque*⁸, som de har på, så tæt til kanten af denne åbning, at de synes at være smeltet sammen med dette fartøj og kun danne et legeme med det.

Dette var så, hvad disse små fartøjers form og materiale angår. Lad os nu betragte den udrustning, som mændene, der fører dem, har. Da de som formål har at gå til havs, så tager de over deres andre klæder en *casaque*, som ikke bruges til andet. Denne sødragt er sammensat af flere skind, afhårede, der er så godt præparerede og sammensyede, at man skulle tro, den var lavet af et stykke. Den dækker fra issen til lige under navlen. Den er smurt helt ind i en mørkebrun gummi, som ikke opløses i vand, og som forhindrer den i at blive gennemvædet. Hætten, som dækker hovedet, slutter så tæt til halsen og foran, [p. 191] at den ikke lader andet end ansigtet udækket. Ærmerne er bundet til om håndleddet, og ryggen af denne *casaque* er ligeledes fæstnet til kanten af åbningen i fartøjet med en sådan omhu og opfindsomhed, at kroppen, der således er dækket, altid befindes tør midt blandt bølgerne, som ikke med alle deres kræfter kan gøre andet end ansigtet og hænderne våde.

Selvom de hverken har sejl, mast, ror, kompas, anker eller de andre dele af det store udstyr, som bruges for at gøre vores skibe i stand til at færdes på havet, foretager de ikke desto mindre lange rejser med disse små fartøjer, til hvilke de synes „fastsyet“. De har udmærket stjernekundskab og har ingen anden fører nødvendig om natten. Årerne, som de bruger, har en bredde i hver ende som en håndflade, og for at de lettest kan kløve bølgerne, og for at de kan holde længst muligt, udsmykker de dem med hvidt ben, der dækker enderne af træet, og de kanter ligeledes bladene, og de fæstner denne prydelse med tappe af horn, der tjener dem i stedet for søm. Midterpartiet af disse årer er smykket med ben, eller med kostbare horn af samme slags som på enderne, og det er herpå, de holder, for at de ikke skal glide dem af hænde⁹. Forøvrigt bruger de disse årer med så stor færdighed og fart, at deres små fartøjer let agterudsejler skibe for fulde sejl i gunstig vind og sø¹⁰. De er så sikrede

⁸ *casaque* vil sige en løs trøje eller kittelagtigt klædningsstykke, en slags jakke eller løs vams. Forfatteren må bruge de anvendte ord som en tilnærmelsesvis betegnelse. Anorakken var ukendt i datiden og er som bekendt et af den eskimoiske kulturs bidrag til verdenskulturen. I det følgende bruges tekstens *casaque*. Forøvrigt bruger den samtidige engelske litteratur ordet *jacket* for anorak.

⁹ Birket-Smith, MoG. LXVI, p. 273, mener, at der er tale om drypfangere, der er sjældent brugte.

¹⁰ Dette træk har før været brugt af andre forfattere, uden at det dermed skal antydes, at der her er tale om et litterært lån. Så vidt jeg har kunnet se, er der kun i slutningen af denne tekst tale om en mulighed for lånt gods. Frobisher (cit. efter „The Three Voyages of Martin Frobisher“, ed. Collinson, Works issued by The Hakluyt Society, Series I, Vol. XXXVIII, London 1867), p. 284: „They have boates of leather, and covered cleane over, saving one place in the middle to sit in, planched within with timber, and they use to rowe therein with one ore, more swiftly a greate deale, than we in our boats can doe with twentie“. – Oléarius (op. cit. i teksten) p. 173: „Sie wagen sich darmit (med kajaken) etliche Meilen in die See / und wissen so geschwinde fortzukommen / dass vnsere Böthe mit vielen Rudern ihnen nicht wol folgen können. – Hall (citeret efter Birket-Smith, MoG. LXVI, p. 261): „In these boates they will row so swiftly that it is almost incredible; for no ship in the world is able to keepe way with them, although shee haue neuer so good a gale of wind; and yet they vse but one oare;“ –

i deres små både, og de er så ferme til at styre dem, at de kan tørne dem rundt tusind gange for at more dem, der ser på dem. De øver sig også undertiden mod bølgerne med så stor kraft og hurtighed, at de får dem til at skumme, som om de var rejst af en hård storm, og man tager dem oftere for havets uhyrer, som angriber, end for mennesker¹¹. Og ligeledes for at vise, at de ikke ænser farerne det mindste, og at de er i god forståelse med det element, der nærer og kærtegner dem, slår de møllevinger [med årerne], dykker og ruller i havet tre gange i træk, således at de kan gælde for sande amfibier.

[p. 192] Når de agter at foretage mere langstrakte rejser end sædvanlig, eller når de forudser at blive kastet ud på det åbne hav af en eller anden storm, medfører de i fartøjets hulrum en blære fyldt med fersk vand for at slukke deres tørst og soltørret eller frossen fisk til proviant i mangel af frisk kød. Men det sker sjældent, at de falder tilbage på deres forsyninger: thi de har visse pile i form af små harpuner, som er fæstnet til deres både, og dem kan de stikke så hurtigt i de fisk, de møder, at det næsten aldrig sker, at de er uden disse forfriskninger. De har ikke brug for ild til at koge deres fangst, thi på havet og i land er de vant til at æde alt råt¹², de medfører også visse tænder af store fisk eller benstumper, der er tilspidsede, hvilke tjener dem i stedet for knive, thi de bruger dem til at flække og udskære fiskene, som de har fanget¹³. Desuden er der ikke ordstridigheder om bord i de fartøjer, eftersom kun én mand er mester, matros, hovmester og pilot, som kan gøre ophold, når ham lyster, eller forlade det på grund af vind og vove, når han vil holde hvil, der er nødvendig for at genfinde kræfterne. I så tilfælde fastgør han sin åre i remme af hjorteskind¹⁴, som er beredt til denne brug, og som er fæstnet med bånd under båden, eller også anbringer han den i en bøjle, der hænger foran på casaquen¹⁵.

¹¹ Samme opfattelse findes hos Frobisher, op. cit. p. 73: „– being ashore upon the toppe of a hill, he perceived a number of small things fleeting in the sea afarre off, whyche hee supposed to be porposes (marsvin) or seales, or some kinde of strange fishe; but coming nearer, he discovered them to be men in small boates made of leather.“

¹² Frobisher, op. cit. p. 281, hævder ligeledes, at de spiser kød og fisk rå og ikke siger nej til noget kød, om det så stinker nok så meget. – Lyschander i Den grønlandske Cronica, 1608, blad Niiij, a: „Aldt meesten dend Mad de stikker i Mund / Den lader de allderig syde“. – Davis (ed. Bugge) mener p. 51 ligeledes, at de spiser alt råt. – Olearius (op. cit. p. 175) tilbageviser denne påstand og skriver (oversat): „Dette spiser de dog ikke råt / som skrives af andre / men kogt / bruger dertil fisketran / hvilket de også plejer at drikke / og ellers kun vand.“

¹³ Olearius, op. cit., p. 174: (i oversættelse): „Deres knive er kindtænderne på en havfisk / som de kalder Ekulugsua etc.“. Birket-Smith, MoG. LXVI p. 386, siger, at hajtandsknive var almindelige hele 1600-tallet igennem.

¹⁴ „– des courroys de cuir de Cerf –“, „skind af hjort“, hvilket er lig med rensdyrskind. Man havde intet navn for rensdyr på fransk, ej heller på engelsk, hvor de ældre forfattere bruger „deer“ (Frobisher, op. cit. p. 282 „dere“). Se iøvrigt note 18 her nedenfor. – Man kan ikke udelukke muligheden af, at kajakremmene kan være sammensat af forskellige skindsorter; men man skulle ikke anse renskind for særlig velegnet hertil.

¹⁵ Dette er vist ikke kendt.

Kvinder gør næppe brug af disse små fartøjer, men for at de nogen gange kan fornøje sig på havet, ledsager ægtemændene, der er uhyre blide og venlige over for dem, dem på andre fartøjer, som er så store som vore chalupper og i stand til at bære 50 personer. De er lavet af stager, der er bundet sammen og dækket med sælskind som dem, vi just har beskrevet. De bliver styret med årer, når det er stille, men når vinden er tjenlig, sætter de sejl af skind på masten.

Men for nu bedre at oplyse og illustrere beskrivelsen af disse sjældne fartøjer og disse havmænd, [p. 193] lader vi her hidsætte en figur, som er taget efter naturen.

For nu at tale om det land, hvori disse mennesker, der er så erfarne i søfart, fødes: den breddegrad, på hvilken vi allerede har fortalt, at det er beliggende, vidner tilstrækkeligt om, at det er af en meget kold beskaffenhed. Det er sandt, at månederne juni og juli, der udgør sommeren på den kant, og som er oplyst af en evig dag, lige sådan som december og januar ikke udgør andet end en eneste nat, er luften behagelig varm og mild; men resten af året er dagene, som bliver henholdsvis længere eller kortere, ledsaget af tyk tåge, sne og frossen regn, som er yderst kold og ulidelig.

Alt land, som er nær ved havet, er tørt og fyldt med nøgne klipper, som er så afskrækkende som overhovedet muligt, de er også overskyttet mange steder på de

tider, sneen smelter, og af adskillige vældige elve, der gyder deres grumsede vande ud i havets uendelige dyb. Men når [p. 194] man er trængt en lille mil frem ad dårlig vej, støder man på smukke sletter, der om sommeren er dækket af et herligt grønsvær. Man ser også der bjerge, som er dækket af små træer, der virker stærkt oplivende for synet, og hvor en stor mængde land- og søfugle trives. Og man kommer gennem dale, hvorigennem strømmer rene og behagelige floder med blide vande, som er tilstrækkelig vandrige til at nå helt ud til havet.

Kaptajnen, som kommanderede det skib fra Vlissingen, som for kort tid siden foretog denne rejse, hvorfra vi har disse meddelelser, gik i land med en del af sine folk, og de har undersøgt det nøje, han så der blandt andre bemærkelsesværdige ting, en åre af en vis brun erts¹⁶, overstrøet med lysende, sølvagtige korn, hvorefter han fyldte et fad til prøve; men efter at den var hældt i diglen, fandt man, at den kun var egnet til at smøre på æsker eller andre mindre træarbejder,¹⁷ som den giver en yderst smuk glans. Dette tegn gav ikke desto mindre noget håb om, at man kunne finde sølvminer i dette land, hvis man trængte længere ind i det.

Selvom dette land er temmelig koldt, ser man der adskillige smukke og store fugle med fjerdragten, der er hvid og sort og med andre farver, og som indbyggerne flår for at spise kødet og klæde sig i hammene. Man møder også hjorte der, elge,¹⁸ bjørne, ræve, harer, lemminger¹⁹ og en uendelighed af andre firfodede dyr, som næsten alle har hvid eller grålig to, meget tyk, lang og blød og i høj grad egnet til at lave gode hatte af eller smukt, overordentlig fyldigt pelsværk.

Nu til folkene, som bor i dette land. Vores rejsende har set to slags, som lever sammen i god forståelse og venskab. Det ene består af mennesker med en temmelig høj, velbygget skikkelse, temmelig hvid hudfarve og meget dygtige i løb.²⁰ Det andet meget mindre, af olivenagtig hudfarve og temmelig velpropotioneret, hvad lemmer angår, medens de har tykke og korte ben. De første er glade ved jagt, på hvilken de [p. 195] har god hjælp af deres hurtighed og deres gode naturlige betingelser, medens de andre beskæftiger sig med fiskeri. De har alle kridhvide, tætsiddende tænder, sort hår, spillende øjne og så velformede anigtstræk, at man ikke lægger mærke

¹⁶ „– une veine d'une certaine terre brune.“ egentl. „en åre af en vis brun jordart.“

¹⁷ „– on a trouvé qu'elle n'étoit propre qu'à encroûter des Boettes, & quelques autres menus ouvrages de bois“ egentl.: „har man fundet, at de kun var egnet til at forsyne med en overflade æsker (el. kasser),“ hvilket stavemåden *Boettes*: *boïtes*, i kraft af fortsættelsen, må betyde.

¹⁸ *Hjorte* og *elge*, „des Cerfs, des Helans“, begge dyrearter var kendte i Frankrig og i Nederlandene, dog vel for elgenes vedkommende kun af navn. Jvnf. note 14. Begge dyrearter står for rensdyr.

¹⁹ „des Lapins“, kaniner! Litre II, p. 276: Lemming, Sorte de reongeur dit *lapin de Norvège*, altså egentl. *kanin fra Norge*. Det må være rigtigt at oversætte tekstens *lapin* med lemming.

²⁰ Denne iagttagelse – dersom den er i overensstemmelse med virkeligheden – er enestående i samtiden. Det er muligt, at den meddelende skipper kan have været inde i Julianehåbseggen og mødt derboende lyse vestgrønlændere.

til nogen synderlig vanskabthed. De er ligeledes alle så kraftige og af en så stærk konstitution, at man ser flere, der har passeret hundredårsalderen, endnu være yderst rørige og stærke.

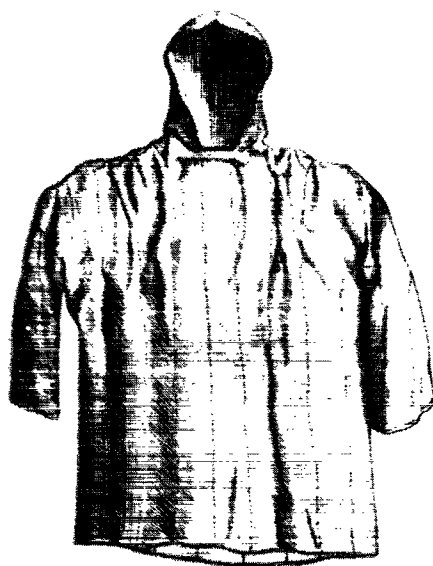
I almindelig samtale viser de et muntert djærvt og dristigt sindelag. De holder meget af fremmede, som besøger dem, fordi de bringer dem nåle, fiskekroge, knive, flækkeknive, små fiskeangler og alle de andre sager af jern, som passer dem, og som de værdsætter så højt, at de køber dem for deres eget tøj, alt det kostbareste, de har; men de er så stærke modstandere af alle nymodens ting i beklædning eller levnedsmidler, at det ville være højst besværligt at få dem til at antage nogen ændring i den ene eller den anden henseende. Selvom de tilhører en af de mest fattige og barbariske nationer under solen, tror de sig højst lykkelige og de heldigst stillede i verden; og de har så høj en mening om deres egen levevis, at alle andre folks civiliserede opførsel af dem anses for upassende, vild og såre latterlig.

Den høje pris, de sætter på deres levevilkår, bidrager ikke lidet til den tilfredshed og åndsligevægt, som man læser i deres ansigt; føj hertil, at de ikke beskæftiger sig med mange tomme gøremål, der kunne forstyrre deres ro: de kender intet til den nagende smerte og den utålelige misfornøjelse, hvormed det utæmmede begær efter rigdomme plager størsteparten af den øvrige menneskehed. Behageligheden ved skønne og luksuøse bygninger, århundredets ry, nydelsen ved fester, kendskabet til skønne ting og alt det, som vi anser som behagelighed og hvile i livet, er endnu ikke trængt frem til dem, og de er ikke besværet af en eneste tanke om at eje det, som kunne afbryde den blide ro, de nyder; men alle deres gøremål er rettet mod [p. 196] uden megen travlhed at skaffe sig nøjagtig det, som er nødvendigt til klæder og mad.

Deres mest almindelige erhverv er fiskeri og jagt, og selv om de ikke har nogen ildvåben, ej heller net, har nødvendigheden gjort dem så opfindsomme, at de med kunstfærdighed forarbejder helt specielle redskaber for at få held med deres erhverv. De æder hele deres fangst, som de nyder uden anden sauce end den, som deres friske appetit forsyner dem med. De morer sig over dem, som lader fisken eller jagtbyttet tilberede, thi de holder for, at ilden opsluger den naturlige „velsmag“ og alt det, hvormed deres smag tilfredsstilles.

Selvom de slet ikke har brug for ilden til at tilberede deres fangst, er de ikke desto mindre højst tilfredse med brugen af den, og deres huler er aldrig uden den om vinteren, lige så meget for at oplyse og bøde ved sit lys på mørket og skrækken ved den lange nat, som hersker i deres egn, som for at nedsætte ved sin behagelige varme den kulde, som ustandselig plager dem alle vegne. Men når de tager deres hvil, eller når de er tvunget til at gå ud af deres huler, værner de sig med et særligt pelsværk, som ved udslag af det guddommelige forsyn har den evne at sikre dem mod alle kuldens angreb, eftersom de er dybt begravet i sne.

Mændenes klædedragt består af en skjorte, et par lange bukser, en casaque og støvler. Skjorten når ikke længere end til nederen for lænderne. Den har en hætte, som dækker hovedet og halsen. Den er lavet af blærer af store fisk, som er skåret i lige store strimler og yderst net sammensyet. Den har ingen åbning på brystet som vores; men for at den ikke skal gå i stykker ved påklædningen, er ærmegabene, hættens og underkanten kantet med sort, meget tyndt skind, i overensstemmelse med den figur, der her vises [p. 197]

Deres øvrige dragtdele så vel som deres støvler er ligeledes af stykker, som meddelt om deres skjorter; men de er af et meget stærkere stof, d.v.s. skind af hjorte eller sæl fortrinlig behandlet og med hårlaget bevaret. Den vildmandsdragt, af hvilket vi her hidsætter billedet taget lige efter originalen, er af skind i to farver, strimlerne er skåret i ens størrelse og anbragt i så smuk orden, at en hvid strimmel er syet mellem to brune i en tiltalende enhed. Hårlaget, som vender udad, er ligeledes afglattet og lige så blødt som fløjel og er lige så godt syet sammen, at dragten udefra at dømme kunne være syet af [p. 198] et eneste skind. Hvad nu den løse trøjes form angår

og den vildes hele ydre udstyr, som er vist her, så har kobberstikkeren gengivet det så naturotro i dette nydelige stik, at man skulle anse yderligere beskrivelse for unyttig.

[p. 199] De vilde, som bor [ved] dette stræde, går aldrig ud i terrænet uden over skulderen at have et kogger fuldt af pile og buen eller spyddet i hånden. Thi i pilene har de deres største styrke. Nogle kan dræbe harer, ræve, fugle og alt det mindre vildt, og andre er ikke bestemt til andet end at skyde hjorte, elge, bjørne og de andre store vilddyr. Disse [pile] er ikke mere end 2–3 fod lange²¹, og i stedet for jern er de i spidsen forsynet med en slank og meget spids benod, på hvis ene side der rejser sig tre eller fire kroge, som bevirker, at man ikke kan rive dem ud af det sted, som de har boret sig ind i, uden at udvide såret. Og de, som i det mindste er fire til fem fod lange²², er forsynet med en benod, som også har kroge, som er lavet som tænderne på en sav. De kaster disse sidste med hånden; men for at give dem mere kraft, og for at de skal nå længere, tager de i deres højre hånd et 1½ fod²³ langt stykke træ, der på den ene side har en temmelig dyb fure, i hvilken de lader den tykke ende af kastespydet ligge, og når det kastes ud, får det en større trykkraft og virker meget stærkere.

Undertiden bærer de også i hånden et spyd, som er af stærkt træ og tungt, og som i den smalle ende er forsynet med et rundt benstykke, hvis spids er skærpet på en sten, eller også er den forsynet med horn eller tænder af de fisk, vi har beskrevet. Disse spyd er syv eller otte fod lange,²⁴ og de er i den tykke ende forsynet med to små vinger af træ eller af hvalribben, som giver dem en meget større ynde, end de ville have uden denne prydelse.

Foruden flere slags fiskekroge, som de bruger for at få fat i de mindre fisk, som kommer til deres kyster, har de desuden forskellige slags kastespyd, som de véd at slynge med en færdighed uden lige mod de store og skrækkelige fisk, som de opsøger i det åbne hav. Og for at de [dyr], som de har såret med dette stærke kastespyd ikke skal kunne gå til bunds i vandet og gøre deres ventetid forgæves, binder de til den tykke ende en rem af sælskind 25–30 alen lang, og de fæster til enden af [p. 200] denne rem eller læderline en oppustet blære, der – idet den altid kommer op til vandoverfladen igen – afmærker for dem det sted, hvor fisken er, hvilken de trækker op til sig, eller også leder den let på land, efter at den har sprællet godt og udtømt sine kræfter.

De unge kvinder bærer en dragt, der ikke er meget forskellig fra mændenes; men de gamle dækker sig ofte med hammen af visse store fugle, som har hvide og sorte fjer, og som er såre almindelige i det land. De er ferme til at flå dem så godt, at fjerene bliver siddende i skindet. Disse klædedragter når ikke længere ned end til

²¹ Omkring ¾ m.

²² Omkring 1½ m.

²³ Omkring ½ m.

²⁴ 2,3–2,6 m. Dette er vel den ældste beskrivelse af en vingeharpun, jvnf. Birket-Smith, MoG LXXVI, p. 301.

det tykke af benene (læggen). De har om livet en rem af hud, i hvilken de i stedet for nøgler anbringer småben, der er tilspidsede som syle og af samme længde som hårnåle. De bærer hverken armbånd eller halskæder eller ørenringe; men som eneste prydelser laver de et snit i hver kind og fylder arret med en vis sort farve, som efter deres mening får dem til at se mere tiltrækkende ud.

Mens mændene morer sig på jagt eller ved fiskeri, er de optagne af at sy tøj, lave telte, kurve og alt det mindre husgeråd, som er nødvendigt. De drager også stor omsorg for de små børn, og hvis de må skifte opholdssted eller følge deres mand på en eller anden rejse, bærer de dem eller følger dem overalt, hvor de går, og for at fordrive tiden undervejs og berolige dem, når de græder, har de små tamburiner, som er dækket med fiskeskind, på hvilke de kan frembringe lyd så godt, at de baskiske tamburiner²⁵ ikke lyder hverken blidere eller behageligere. De slår også på dem for at indgyde skræk og bortjage bjørne og andre vilde dyr, som ofte kommer strejfende nær de huler, hvortil disse vilde trækker sig tilbage om vinteren, eller omkring teltene, hvori de bor om sommeren. Vi har ladet hidsætte på dette sted et billede af en af disse kvinder klædt i fjer, af hvilket man kan slutte til den ynde, som de andre kan have. [Se ill. p. 87].

Selvom disse sølle barbarer ikke har megen samfundsorden, har de ikke desto mindre iblandt sig småkonger og høvdinge, som styrer dem og står i spidsen for deres forsamlinger. Til disse værdigheder ophøjer de dem, der har de bedste legemlige egenskaber, de bedste jægere, de tapreste. De iføres smukkere skind og mere kostbare pelse end deres undergivne, og for at understrege deres storhed [p. 202] bærer de et tegn i form af en broderet roset, som er syet fast på forsiden af deres casaque, og når de går er de altid ledsaget af flere unge mænd, som er bevæbnet med buer og pile, og som trofast udfører alle deres befalinger²⁶.

De har slet intet bygningshåndværk; men om sommeren bor de ude i landet i skindtelte, som de bringer med sig for at slå dem op på det sted, som de finder godt at slå lejr på; og om vinteren bor de i huler, som er skabt naturligt i klipperne, eller som de har udgravet kunstigt.

De hverken sår eller dyrker noget korn på jorden til livets opretholdelse. De har heller ingen træer eller planter, som bærer frugt, der kunne være god at spise, undtagen en smule jordbær og en art hindbær²⁷; men — som vi allerede har antydnet — lever de kun af deres jagt og deres fiskeri. Rent vand er deres daglige drik, og som

²⁵ Tamburinen kaldes undertiden *baskisk tromme*. Om misforståelsen af brugen ligger hos forfatteren eller hos den berettende skipper, kan ikke afgøres.

²⁶ Dette er øjensynlig fri fantasi, dog var Davis inde på noget lignende.

²⁷ Denne botaniske misforståelse kan muligvis være opstået i forbindelse med den mundtlige meddelelse, idet meddeleren *kan* have sagt, at bærrerne *smagte ligesom* jordbær eller hindbær.

Billede af kvinde med barn, ill. til teksten p. 86.

den lækreste livdrik nyder de blodet²⁸ af sæler, hjorte og andre landdyr, som de har skudt, eller som de har ladet falde i fælder, som de kan bygge med stor kunsthædighed.

Vinteren er så lang og så streng i den egn, hvor de bor, at de umuligt ikke kan lide meget under mangel i denne årstids triste tilstand, især i den skrækkelige nat, der ruger omkring dem hele to måneder; men ud over at de til nød let tåler sult, har

²⁸ Dette er en iagttagelse, som andre tidligere har anført.

de dog så stor forudseenhed, at de om sommeren tørrer overskuddet fra deres fiskeri og jagt og henlægger det til reserve med alt det fedt og den talg, de kan samle, til proviant i hin hårde og triste årstid. Man siger, at de er så dygtige til at gå på jagt i måneskin, som vedvarer i det tætteste mørke, der dækker dem, at de sjældent er uden frisk fangst.

De er ikke nysgerrige efter at se andre lande end det, hvori de er født; og hvis det hænder, at en hård storm eller et eller andet træf har forslået dem til et fremmed land, lider de bestandig [p. 203] af hjemve, og de slår sig ikke til ro, før de atter er i deres kære hjemland; hvis man nægter dem denne nåde eller venter for længe med at tilstå dem den, prøver de på at kaste sig ud i livsfare i tillid til deres små fartøjer, i hvilke de er udsat for havets farer uden anden fører end stjernerne, hvortil de har tilstrækkeligt kendskab, så de kan navigere efter den rette kurs.

Det sprog, de betjener sig af, har intet tilfælles med andre jordiske folks sprog. Vi har en lille ordsamling deraf; men af frygt for at gøre dette sidespring for stort, bevarer vi det i erindringen, til en anden rejse, som man agter at foretage til denne egn, har givet os klarere oplysninger herom²⁹.

Man har ikke kunnet mærke klart, hvilken slags religion der er i brug blandt disse sølle barbarer; men eftersom de ofte betragter solen, og de viser deres beundring ved at løfte deres arme opad, slutter man heraf, at de holder den for deres gud.

Det skib, som har forsynet os med denne meddelelse, vendte tilbage fra Straat Davis lastet med adskillige gode handelsvarer, hvorover vi her hidsætter listen for at vise, at kulden, som hersker i disse egne, ikke er så hård, at den der har frosset al slags handel ud.

1. 900 sælskind, hovedparten 7 à 8 fod lange³⁰, spættede og flammede i sort, rødt, gult, rødbrunt og flere andre farver, som satte prisen på dem i vejret op over, hvad man i Holland anså for almindeligt.
2. Adskillige tykke huder af hjorte, elge³¹ og bjørne, ræve, harer og lemming, som for størstedelen var hvide.
3. Et stort antal kostbare skind af forskellige vilde firfodede dyr, som er særlige i denne egn, og som vi end ikke har navn på hos os.
4. Flere bundter hvalben af usædvanlig længde.
5. Hele eksemplarer af indbyggernes klædedragt, hvoraf et er af skind og de andre af fugleham [p. 204] og af det udseende, som vi har vist.
6. Flere af deres skjorter lavet af fiskeblære, uhyre godt syet sammen, deres hæfter, handsker og støvler, deres koggere, pile, buer og andre våben, hvoraf de

²⁹ Dette løfte er så vidt vides ikke blevet holdt – desværre heller ikke i de senere udgaver.

³⁰ 2,3–2,6 m lange.

³¹ Hjorte og elge, se noterne 14 og 18.

betjener sig, lige som flere af deres telte, deres sække, deres kurve og andet husgeråd, som de bruger i deres husholdning.

7. Et stort antal af disse små fartøjer, som de laver til at bære en mand. En stor båd 45 fod lang³², som med lethed kan bære 50 personer.
8. Men det, som er det mest sjældne og mest kostbare, er en højst anselig mængde af tænder eller horn af de fisk, som man kalder *Licornes de mer*, havenhjørninger, som anses for de største, smukkeste og bedst proportionerede, som man indtil nu har set.

Man har sendt nogle til Paris og til andre steder i Europa, hvor man har taget vel imod dem; men der er stor sandsynlighed for, at der sættes endnu mere pris på dem, når man får kendskab til de bemærkelsesværdige kræfter, de har i medicinen. Thi selvom deres skønhed, deres sjældenhed bør lade dem få førsterangen blandt de mest kostbare rigdomme i de mest særprægede samlinger, så har adskillige bekendte læger og apothekere i Danmark³³ og Tyskland, som har skrevet afhandlinger herom, bestandigt ved forskellige lejligheder vidnet om, at de driver galden, og at de har alle de samme egenskaber, som man almindeligvis tillægger land-enhjørningens horn. Dette er så nok og måske efter nogles smag for meget til et enkelt sidespring.“

³² 14,580 m lang, hvilket er en meget trolig længde, hvorimod antallet af personer, den kunne bære, turde være overdrevet.

³³ Olearius, op. cit. p. 175 skriver (i oversættelse) i forbindelse med omtalen af „havenhjørningen“, som han forøvrigt kort beskriver først således: „Disse enhjørningshorn er ganske vist ikke fra de firfodede eller land-dyrene / men fra en art hvalfisk / som befinder sig der. Det vokser ud på dem foran på næsen / hvorefter det mere bør kaldes en tand end et horn. Selvom dette horn således ikke kommer fra firfodede dyr / har det dog just den kraft og virkning / som man tilskriver de andre enhjørningshorn / nemlig / tjener imod gift / således som på forskellige steder / også for 3 år siden af den afdøde vidtberømte medicus Olaus Wurm i København / og endog for nylig hos os prøver på nogle hunde har vist.“ Olaus Wurm er den velkendte læge og oldgransker Ole Worm, der døde under pesten i København 1654. Der kan her være tale om, at den franske forfatter kendte Olearius' skrift og med „digterisk frihed“ har slået denne meddelelse noget større op.